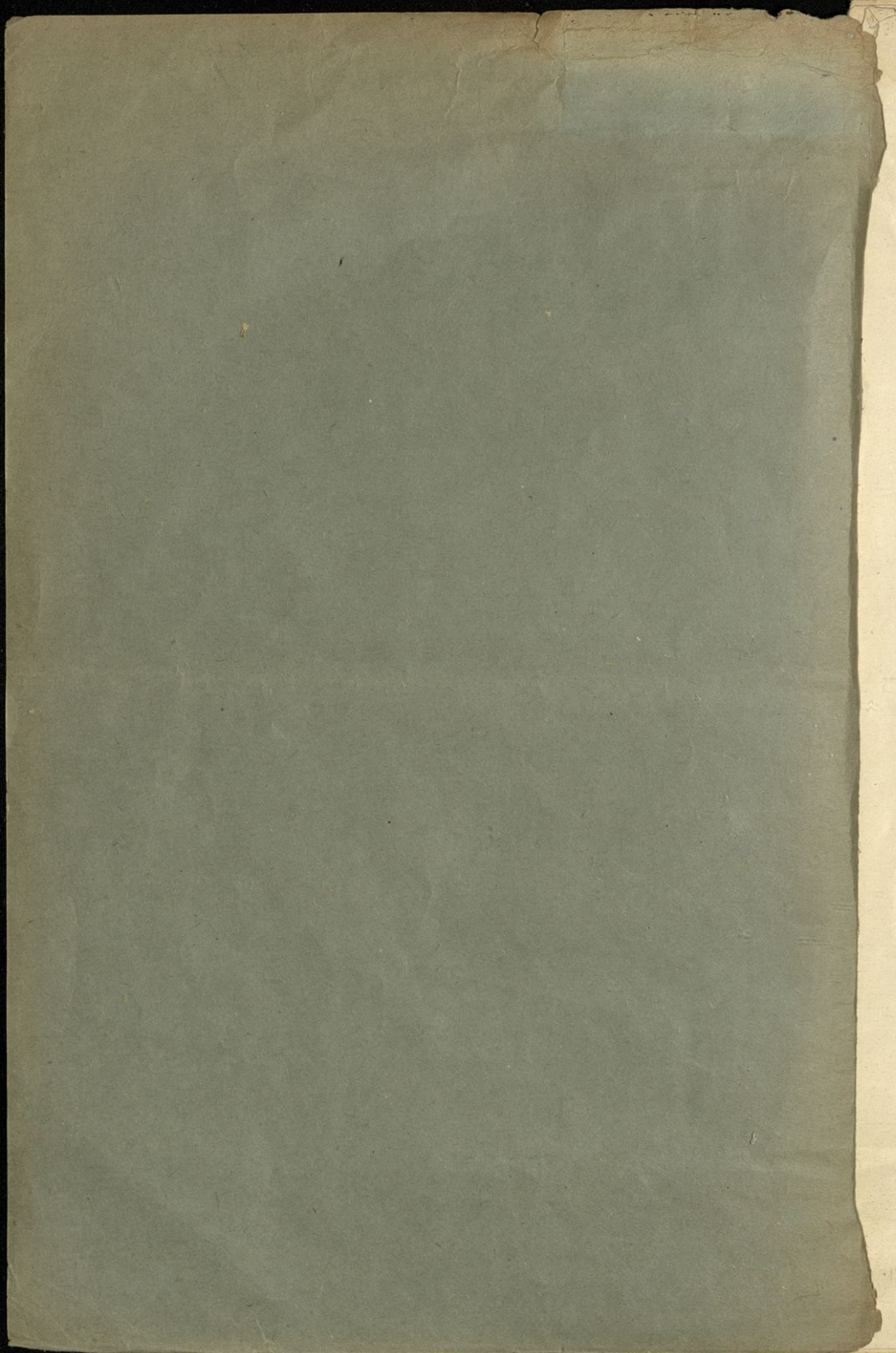

1818.9.476

1818.9.476

II 245/2

J. 29/11 28

58926

Krajinski slikar Markež Pernhart.

Ob stoletnici njegovega rojstva.

(Le paysagiste Marc Pernhart.)

Francè Kotnik — Ptuj.

Le paysagiste Markež Pernhart, né en 1822 ou 1824, est un Slovène de Carinthie, des environs de Velikovec (Völkermarkt). Par l'intermédiaire de l'historien Hermann, il vint à Celovec (Klagenfurt), chez le peintre Hauser, puis chez Bokelen. Après avoir été subventionné par son compatriote et conational Lušin, qui fut évêque de Gorice, il passa à Vetrinj (Viktring) près de Celovec, chez le baron Mor, peintre et protecteur des arts, qui l'initia au paysagisme. Auteur de toute une galerie de panoramas de Carinthie ou de Carniole, Pernhart se fit remarquer surtout par une vue prise du Klek (Großglockner), conservée au Musée de Celovec. La plupart de ses tableaux se trouvent à Celovec ou à Ljubljana.

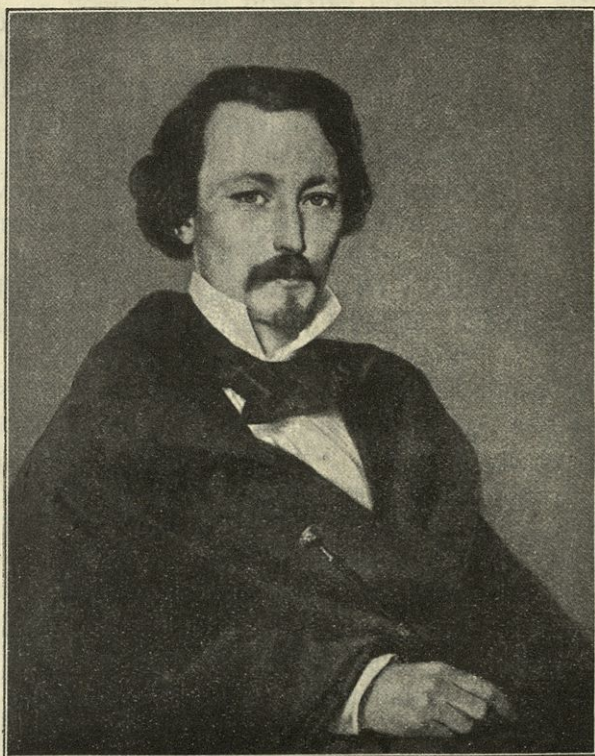
Krajinsko slikarstvo se na Koroškem v 18. stoletju ni razvijalo. Izjema je le slikar Brand, ki ga je bil z Dunaja pozval grof Rosenberg, da mu je naslikal novi rožeški grad s parkom in vrtovi v krasni okolici. Šele, ko je dunajski akademični profesor Franc p. l. Steinfield (1787—1868) okoli l. 1820., ob priliki, ko je potoval v Italijo, ustanovil za oljnato in krajinsko slikarstvo na Koroškem posebno šolo in je še pozneje tja prihajal — tako tudi še okoli l. 1860. — se je tudi krajinsko slikarstvo na Koroškem začelo razvijati. Steinfield je imel dva nadarjena učenca. Prvi je bil Edvard vitez p. l. Moro, (rojen 29. sept. 1790, umrl 16. marca 1846), posestnik tovarne za izdelovanje finega sukna v Vetrinju pri Celovcu in Franc Melling, uradnik v tovarni barona Herberta. Melling si je izbral Ruisdaela za vzor in je slikal gozdne partije. V starosti je odložil paleto. Edvard Moro, obenem pravi mecen, pa je gojil slikarstvo v krogu svojih učencev in učenk. Verno je posnemal naravo, študiral je krajino na mestu. Naslikal je Klek s spredaj ležečim ledenikom Pastirico, Blauer Tumpf v dolini Malte na vznožju ledenika Elend (Elendgletscher), krajine ob Gardskem jezeru in več ledenikov v Švici, slikal je krajino ob Vrbskem jezeru, Rož in celovško okolico. Krajina z vrha Golice (Koralpe) v jutru

in večerna krajina z Otmanj s Karavankami v ozadju kaže, da je dobro uporabljal tudi efekte luči, katerih se v drugih svojih krajinskih slikah ni v toliki meri posluževal. Krajine, tudi tihožitja in posrečene poskuse v figurah je zapustil svoji obitelji ali sorodnikom ali pa jih je že pred smrtjo podaril svojim prijateljem. Z ljubeznijo do umetnosti je vplival Moro tudi na okolico. Njegovi zvesti učenki ste bili nečakinja Berta pl. Moro, ki se je pozneje omožila z nekim baronom Zoisom, in Karolina pl. Rainer, pozneje omožena s pl. Morom. Obe ste bili dobri slikarici.²

Po Morovih stopinjah pa je hodil tudi naš krajinar Markež Pernhart, slikar po poklicu. Ne vemo še natančno, kje in kdaj se je rodil. Hermann (n. d. str. 249) pravi, da se je rodil 6. julija 1824. l. v Spodnjih Medgorjah, v grabštanjski župniji. Aelschker pravi, da se je rodil 6. julija 1824. leta v Spodnjih Medgorjah pri Žrelcu. Kraj bi bil isti in tudi datum rojstva.² Toda, kolikor mi je iz nekega ustnega poročila znano, v medgorski župniji v krstnih knjigah ni Pernharta Markeža. Prinzhofer pa trdi, da se je rodil 6. julija 1824, po nekem drugem podatku pa l. 1822. v Spodnjih Medgorjah, v občini Telenberg pri Velikovcu. (Marcus Pernhart. Biografische Skizze von August Prinzhofer. Delce, mala 8, 14 str., je izšlo ob Pernhartovi smrti 1871 in je bržkone ponatis iz „Klagenfurter Zeitung“.) „Führer durch das Museum des Geschichtsvereines für Kärnten“ pa navaja na 10. str., da se je rodil M. Pernhart 1824 v Rutah (Greuth), okraj Važenberg pri Velikovcu. Ker ga ni v krstnih knjigah v Medgorjah, ga bo treba iskati po župnijah v velikovski okolici. Zato govore tudi njegove življenjske zveze, Krajcarjeva gostilna, njegov rojak, mecen dr. Fr. Lušin, sorodniki, ki so tam doma, kar bomo tekom razprave videli.

Oče je bil navaden kmetski mizar, ki ni mogel dosti skrbeti za sinovo izobrazbo. Dečku so potekali mladostni poletni dnevi na naši ljubljeni sivi Peci, v kraljestvu kralja Matjaža, kjer je pasel ovce. Sam je o svojem pastirskem življenju na Peci večkrat pripovedoval. Često je pač že tedaj občudoval sivo Peco in njeno gorsko kraljestvo, v daljavi snežnike na Visokih Turah, v bližini strme Karavanke ter vso gorsko veličino, ki jo je pozneje pričaral na platno. Slikarski talent se je v fantu oglasil zgodaj. Prvi njegovi slikarski objekti so bile poslikane skrinje, ki so jih imeli v kmečkih hišah, ter poslikane končnice na panjih. Večkrat so ga videli v Celovcu, da je na trgu prodajal pestro poslikane tičnice (kletke) in pa figurne slike komične vsebine, ki jih je izdeloval sam. Slike na koroških panjih v Podjuni in Mežiški dolini so podobne

kranjskim, katerih je dr. Walter Schmid lepo število nabral za ljubljanski muzej. — Iz Maribora se vije ob Dravi prelepa bela cesta, ki vodi skozi Labud v Velikovec, Celovec in dalje. Ob njej stoje še sedaj gostilne s še večjimi hlevi, kjer so izpregali vozniki, ki so vozili vino in drugi tovor po Dravski dolini v trge, vasi ter mesta ob cesti. (Bartsch jo je lepo opisal v noveli „Der steirische Weinfuhrmann“.) Med Velikovcem in Celovcem stoji ob njej tudi

Preisegger: Podoba M. Pernharta. (Celovec, muzej; 1854.)

velika Krajcarjeva gostilna. Ko je imel Pernhart 12 let, je poslikal sobe te gostilne. Krajcar je opozoril tedanjega škofijskega dvornega kaplana in zgodovinarja Henrika Hermanna na nadarjenega fanta. Ta ga je spoznal ali že tu ali pa pozneje v Celovcu, kamor ga je gnala nadarjenost za slikarstvo najbrž v 15. letu. Tu je našel pri slikarju Andreju Hauserju, pri katerem je vstopil kot učenec v službo, skromno zavetje in streho. Hermann je našel sredstev, da ga je gmotno podprl. Posebno ga je podpiral goriški nad-

škof Franc Ks. Lušin, ki je bil izredno dobitljiv človek. Dr. Fr. Ks. Lušin se je rodil 8. decembra 1781 v Tinjah; bil je torej Pernhartov ožji rojak. Dne 26. avgusta 1804. leta je bil posvečen za duhovnika. Služboval je kot mestni kaplan v Celovcu, profesor bogoslovja v Gradcu, gubernialni svetnik v Innsbrucku, knezoškof v Tridentu, nadškofof v Lvovu in od 8. septembra 1835 kot goriški nadškofof. Umrl je v Gorici 2. maja 1854. leta.³ Pernhartov prvi mecen je bil torej koroški Slovenec Lušin.

Ko je Edvard pl. Moro spoznal mladega nadarjenega Pernharta, se je zanj zavzel. Povzročil je, da je prišel učenec k boljšemu mojstru, k slikarju B o k e l e n u. Kakor pri Andreju Hauserju, se je tudi pri novem mojstru vabil v risanju figur. Ko je pa njegov drugi mecen spoznal, s kakimi težkočami je združena popolna izobrazba v genreu in historični stroki v provincialnem Celovcu, je sklenil, da uvede učenca v krajinsko slikarstvo, čeprav je bil tudi za prvo stroko nadarjen. Tako je postal Moro Pernhartov učitelj. Moro je bil v tedanjem času na Koroškem pravi fenomen, ker Koroška do tedaj ni imela krajinarja, ki bi ga bilo vredno omeniti. — Navedli smo že, da je Moro slikal ledenike, krajino ob Vrbskem jezeru, celovško okolico in Rož. Iste in podobne krajine ima tudi nadarjeni učenec. Prinzhofersodi str. 3—4 o mojstru in učencu tako-le: „Pridno in skrbno kakor botanik je slikal bilke in listje na drevju, njegovo nebo je bilo vedno jasno kakor njegova narava, njegovo zelenje vedno sočno in sveže. S svojimi slikami, ki so bile tehnično izvrstno izdelane in naravno resnične, je ustvaril tedaj, ko se ni videlo nič boljšega, nekaj epohalnega; bilo je to pred razcvetom pokrajinskega slikarstva. Za obširno pojmovanje, za velike linije, za dramatičnost v pokrajini je imel malo smisla; komponirana in idealna pokrajina niste bili po njegovem okusu. Kdo v tej površni karakteristiki ne spozna takoj vse Pernhartove vrline in napake? V nekem oziru, n. pr. v slikanju drevja je bil bolj minuciozen in boječ kakor mojster. Njegove krajine so večinoma vedute; le ospredje je kvečjemu malo premaknil, osredje in ozadje pa je večinoma natančno kopiral, kolikor se pač narava lahko kopira.“ Pernharta je posebno zanimala zimska narava s samoto in tišino, s smrtno grozo in z anorganičnimi, kristalom podobnimi tvorbami.⁴ Po zimi je cele popoldneve predsedel na obali Vrbskega jezera pri ponvici, z žerjavico napolnjeni, ter grel barve in otrple roke, da je mogel slikati. Kopiral je led in sneg v vseh oblikah, ki so se mu nudile od celovške ravnine pa gori do strmih grebenov razdrapanih Karavank.

Naš umetnik je bival tudi v Monakovem in tam delal, toda Hermann meni, da mu to ni toliko koristilo in da ni toliko napredoval kakor pa v šoli mojstra Mora, pri materi naravi. Okoli l. 1839. je Pernhart napravil kot 15 leten učenec prvo črto na papirju. Od tega časa pa do leta 1859. je dovršil celo malo galerijo krajin iz Koroške in Kranjske. Razen tega je slikal genre in živalske slike.

Sledili smo dosedaj Hermannovemu življenjepisu o Markežu Pernhartu. Naglasiti je treba, da je spoznal našega krajinarja že kot dečka, ga podpiral, mu priskrbel blagodušnega mecena Lušina in ga najbrž tudi z Morom seznanil. Izredno se je zanimal za usodo in napredek mladega umetnika in njegov razvoj in njegovo delo tudi lepo ocenil v svoji koroški zgodovini, ki sega do 1859. leta. Za sedaj nam je njegova knjiga pač dober vir za Pernhartov življenjepis. Edmund Aelschker⁵ sledi (str. 1265—1266) do l. 1859. popolnoma Hermannovim besedam o Pernhartu. Tudi ne smemo prezreti, da je bil Hermannov oče Jožef prav tako slikar, ki se je šolal koncem sedemdesetih in začetkom osemdesetih let 18. stoletja na dunajski akademiji v gradbeni in historijski stroki, nato po naročilu vlade v benečanski Istri po naravi slikal, bil nekaj let risbarski mojster (k. k. Zeichnungsmeister) v Idriji, kjer ga je v krajinarstvu poučeval izvrstni diletant Christ. Od l. 1791.—1812. je bil na normalni glavni šoli v Celovcu risarski mojster (k. k. Zeichenmeister). Pod vodstvom umetnika Kniepa, ki je znan kot Goethejev spremljevalec na potovanju v Sicilijo, se je izobraževal v krajinskem slikarstvu. Poučeval je v slikarstvu razne plemenitaše in odličnjake. Za mecena umetnosti knezoškofa Salma je naslikal že l. 1803. Salmovo potovanje na Klek,⁶ in sicer je izvršil krajinski del slike.⁷

Sin Henrik je že v očetovi hiši občeval z umetniki, pridobil si je samostojno sodbo o umetninah, bil je vnet za umetnost in je z veliko ljubeznijo za stvar pisal kot zgodovinar poglavja o umetnosti na Koroškem. Zato je tudi njegova sodba o Pernhartu precej tehtna. S primerjanjem bi bilo treba dognati, ali je slikar Jožef Hermann kaj vplival na razvoj takratnih mladih koroških slikarjev, ali je vplival tudi na Mora, ki je imel, kakor smo čuli, boljšega učitelja.

Pernhart je bil tudi vnet hribolazec. Wurzbach⁸ poroča, da je že l. 1849. bil na Triglavu. Turistiko je gojil zaradi slikarstva; saj imamo tudi več slik in skic našega gorenjskega velikana. Mangart, Triglav, Stol in druge gore, pa tudi ljubka Šmarna gora so mu bili dobri znanci.

V letih 1854—1857 je razstavil na mesečnih razstavah avstrijskega umetnostnega društva na Dunaju več krajin. L. 1854.:

Zimsko krajino, partijo s Klopinijskega jezera (150 gld). L. 1855.: Partijo ob Donavi pri Linzu (120 gld), partijo s Klopinijskega jezera (110 gld), različno od l. 1854. razstavljene, krajino z Gorenjske (200 gld) in razvalino gradu po zimi (150 gld). L. 1856.: grad Bistrice (v Dravski dolini), zimsko krajino (250 gld). L. 1857.: Klek (Großglockner) s cerkvijo Svete krvi. (V posesti cesarice Elizabete).⁹ Za cesarico je izdelal tudi serijo koroških razgledov, obsegajočo 31 listov.¹⁰

L. 1857. je tudi že v Celovcu razstavil. 12. razstava dunajskega umetnostnega društva v Celovcu je bila otvorjena 22. julija s 64 oljnatimi slikami, večinoma krajinami. Slike so nato 30. okt. 1857 izžrebali. Pernhart je razstavil 4 slike: 1. „Maria Loretto am Werdersee, vom Maiernigg aus gesehen“. (N° 17.) 2. „Das Olsathor in Friesach“ (N° 19.) 3. Parthie aus dem Maltathale (N° 21.) in 3. Todtes Reh (N° 36).¹¹ Prvo so videli že večkrat, toda posneto z različnih stojišč. Poročilo pravi: „Das dritte spricht besonders im Mittel- und Hintergrunde an, — vorzüglich gelungen ist der herabbrausende Maltabach — dem zweiten müssen wir aber noch den Vorzug geben. Es ist ein Wintergemälde, fleißig und richtig ist das alterthümliche Thor mit der Brücke gemalt; die Ruinen lugen so traulich aus dem Winternebel hervor, und der mit Eis überzogene Wassergraben (von Salmlingen bevölkert) ist mit einer Wahrheit gegeben, die gewiß jedermann anerkennen wird. — Noch hat unser Bernhad eine Studie nach der Natur „Todtes Reh“ (N° 36) ausgestellt, das viel Verdienstliches hat und zeigt, daß er auch in diesem Fache Gelungenes zu leisten im Stande ist.“ — Posebno je Pernhart zaslovel po svoji veliki panorami s Kleka.

L. 1857. je bilo izredno lepo poletje in krasna jesen. V 4 dneh je bil trikrat na Kleku in je dosegel dvakrat najvišji vrh, kjer je risal velikanski razgled. Poročilo v Carinthiji¹² je sestavljeno na podlagi njegovih pisem. 13. septembra se je odpravil na „Leiterhütte“, odkoder je odšel ob 12., vrh velikana Kleka pa je dosegel šele ob 11. zaradi mraza in viharja, ki ga je prisilil, da se je vrnil k Leiterhütte. Razgled je bil le proti jugu čist, a je zadostoval, da se je orientiral in najpotrebnejše skiciral. Drugo jutro (15.) je odrinil odtod ob 3., a je dosegel po potovanju v svežem snegu samo „Hohenwartscharte“, ker je nastopilo močno hudourje, ki ga je prisililo, da se je vrnil k Sveti krvi. Že prihodnji dan (16.) pa je bil zopet na potu k Leiterhütte in je dosegel 17. že ob 8. uri zjutraj „Adlersruhe“. Vodnik Johann Granögger vlg. Kramser ga je spustil

na vrvi na ven molečo skalo, kjer je imel zavetje pred vetrom. Tu je takoj začel risati. Ko je čez nekaj časa veter ponehal, je prišel na najvišji vrh, kjer je dve uri risal. Toda sneg mu je jemal vid, kar se na potovanjih po snežnikih in ledenikih pogosto dogaja. Čez nekaj časa je popolnoma oslepel. Ko si je zavezal oči in si eno uro odpočil, se mu je vrnil vid. Razen tega so se pojavile bolečine v sklepih in čustvo, kakor da bi členi hoteli odpasti. Tudi vodniki so imeli isti občutek. Z vodniki je srečno došel k Sv. krvi, kjer so jih pozdravljali grmeči topiči. 24. septembra se je še enkrat povzpel na vrh Kleka. Ta pot je bila najtežavnejša. Ker ni bil več v Leiterhütte, je moral odriniti od Sv. krvi in brez počitka se je moral tja vrniti. Toda srečno je dosegel najvišji vrh, kjer je 5 ur risal in dokončal celotno panoramo. 10. oktobra pa je bil že v Celovcu. Uredništvo Carinthije (S. M. Mayer) si je ogledalo zanimive slike.¹³ Od oktobra 1857. l. do maja 1858. l. je naš slikar pridno delal ter dovršil 9 slik s Kleka, ki jih je razstavil na razstavi podružnice dunajskega umetnostnega društva v Celovcu, otvorjeni 12. maja. Pernhartovo risano panoramo so strokovnjaki prej kontrolirali. Nato jo je pa natančno in z ljubeznijo z oljnatimi barvami naslikal na platno.

Prvih pet slik je predstavljalo značilne točke, mimo katerih hodiš na Klek in ki imajo od l. 1799. zgodovinska imena. Prva slika (N° 49) podaja Sveto kri s Klekom v ozadju, tri „Leiterköpfe“ in majhen del Pastirice z okolico, kot točko, od katere se moraš vzpenjati na velikana. Vidno je zaznamovana tudi pot na goro. Ko si dobrih šest ur hodil, prideš na Salmshöhe, ki jo predstavlja druga slika. Na levi strani je stala nekoč Salmova kočja (Salmshütte), ki jo je pa tekom časa pokril ledenik. Kraj pa se še danes imenuje po Salmu. Da prideš na „Hohenwartscharte“, se moraš držati na desno. Vidiš jo na desni zgoraj, podobno sedlu, 4 vodniki že lezejo k njej. Na levo od nje se vzdiguje „Adlersruhe“, kamenita špičasta skala. Poživlja pa to sneženo in ledeno krajino 5 vodnikov in 2 tujca. S. M. Mayer pristavlja: „Auch als Landschaft ist dies ein schönes, interessantes Gemälde.“ Tretja slika (N° 51) predstavlja „Hohenwartscharte“. Tu je Adlersruhe desno od Klekovih vrhov, kamor je zaznamovana pot. Tudi druge gore in ledeniki se že vidijo, na levi posebno „Hochgallgletscher“, na desno „die Glocknerin“ in pobočje k Pastirci. Iste osebe kot na prejšnji sliki tvorijo štafažo ledeniške pokrajine. Četrta slika: Pogled na Klek z Adlersruhe. Gorski velikan se prikaže opazovalčevemu očesu že bolj v podrobnostih. Iz ledu in

snega štrleča kamenita tvorba, njegove oblike, njegova piramidna oblika z dvema rogljema. Ostanek nekdanje kočje je zid iz kamnov, ki turiste ob hudem vremenu še nekoliko brani in kjer že imenovana tujca in vodniki počivajo, deloma pa občudujoč gledajo. Na levi molijo izmed salcburških gor Venediger in „der hohe Fürleg“. Peta slika (N° 53). S prvega vrha gorskega velikan Kleka se nudi pogled na nebroj alpskih višin, med njimi se odlikujejo na levo „Dreiherrenspitz“, „Löffelspitz“, „Wildspitz“ in „Schwarzhornspitz“. Na desno se vzdiguje izmed neštevilnih gorskih vrhov „Hochkaiser“, severno Innsbrucka. Visoko nad vsemi pa se blizu očesa vzdiguje najvišji Klekov vrh. Tu je tudi upodobljeno, kako se vsak izmed tujcev opira na vodnikov hrbet, — drži ga z vrvjo drugi vodnik, — da bi prišel na ostrico („Schneide“). Ker se spreminja, je ta ostrica najnevarnejše in najnapornejše mesto. Tvori jo sneg, ki leži med obema vrhovoma. Dva vodnika sta že dosegla najvišji vrh, kjer sta zabila v led svoji gorski palici, okrog katerih je ovita in pritrjena vrv, s katero prilezeš na najvišji vrh. Vse te slike so izvršene najmarljiveje in jako verno. Tudi na barvitost neba je umetnik pazil, čim višji je vrh, tembolj prehaja v temno modro. — Z najvišjega Klekovega vrha je tisti čudovito lepi razgled, ki ga je podal Pernhart na 4 slikah (6.—9. slika). Šesta slika (Vedute prva) N° 54. Od severa na vzhod. V ozadju je Bavarska ravan, nato sledi „das steinerne Meer“, „der Watzmann“, „der ewige Schnee“ in pred temi „Wisbachhorn“ z obdajajočimi ga ledeniki „kleiner in großer Spielmann“. Bolj proti vzhodu se vzdiga „Tannengebirge“, „Dachstein“ in „Grimming“. V osredju se blišči „die Glocknerin“, potem se javlja „Pfandelscharte“, „Brennkogel“ (vsi ledeniki), Gamskahrkogel pri Gasteinu, „Paß Lueg“, med njimi pokrajina reke Anize. Čisto spredaj leže „der große und kleine Burgstall“ in „Pasterzenkamm“. Sedma slika (Vedute druga) N° 55. Od vzhoda na jug. V ozadju vidimo Sirbico (Sirbitzen), Laufnock, Hafnerspitz, Ankogl, Hochalmspitz, Säuleck, Döbnerspitz, Hünerspitz (bo Košenjak), Peco, „Görlitzen“ (Grlico) in Olševo,¹⁴ Obir, Košuto, Jezerske vrhove, Stol, Kočno, Jepo, Dobrač, Nanos in Triglav, Mangart, Reiblerseckopf, Kaltwasserkopf, Reiskofel, Wischberg, Torente Ponteba, Pezeck, Polinik pri prelazu Plöcken in Kolinkofl. Pred njimi se vrste bolj v ospredju Ritterkopf, „die Rächerin“, Wassernockkopf, Hohenaargletscher, Goldbergspitze, Sonnblick, Polinik med Dravsko in „auf der Fleiß“ in na desno veliki, raztegnjeni „Göbnitzgletscher“, čisto v globoki sredini vas Sveta kri (Heiligenblut), malo se vidi

reka Mela (Möll). O s m a s l i k a. (Vedute tretja) N° 56. O d j u g a n a z a h o d. V ozadju se vzdiguje izmed „Unholden“ Hochstadel, potem sledi Steinwand, Gamskopf, „hoher Weißenstein“ (= „Monte Peralba“), Hornkopf, Spitzkofel, Kreuzkopf, Pfanek, Creta di Agnello, Brückenkopf, Christallkopf, Preßlerspitz, „kleiner Fanispitz“, „Vedretta Marmolade“, großer Degenspitz — čisto v ozadju leži Jadransko morje, ki pa vsled daljine ni vidno zaznamovano. V ozadju se vrste: Rothwandspitz, Rothorn, die schwarze Wand, Hochgall, Ortlerspitze, Wurmser in Stilsferjoch in Oetztaler Firner. V sredini se izmed gorovja vzdiguje Schneekopf in pokriva najbolj oddaljene vrhove. Tudi „Deferegger Alpenzug“ z najvišjim vrhom zavzema del sredine. V ospredju je pokrajina pri Kalsu in pri Matrei-u. D e v e t a s l i k a. (Vedute četrta. N° 57). O d z a h o d a n a s e v e r. Čisto v ozadju so „Gebatscher Firner“, med njimi „das Wilde Kreuz“, „der Rauhkopf“, „der Schwarzenstein“ in „Wildspitz“. Tem slede „Fürschlager Firner“ z Löfflspitz-om. Izmed „Duxerferner“ se vrste „Roßhufspitz“, Dreiherrnspitz, der kleine Geiger in Wilhelmspitz. Tem sledi Venediger, ki se blesti v snegu, (Silberspitz, Grünstein, Hohenschaffl, Solstein hoher Speckarspitz in hoher Kaiser), nato sledi Bavarska ravan. V sredini leži ledenik Gamingkopf, „hohe Riff“, v ospredju Seilspitz, Romarisenwand in daleč se raztezajoči, s snegom pokriti Johannisberg. Nato sledi prva slika. — Za orientacijo tega velikanskega alpskega sveta so bili pod vsako sliko vedute pridejani Pernhartovi listi iz mape, ki so zaznamovali še veliko drugih imen. Oblika gor je drugačna kakor se nudi ob pogledu iz doline, ker je slika posneta iz ptičje perspektive. Pernhart se je l. 1858. odločil, da bo izvršil panoramo v dveh slikah, da bi se na ta način ledeniki, ki so jih pokrivali okvirji bolj zaključili in se prikazali očesu impozantnejši.¹⁵

S tem Pernhartovo delo še ni bilo končano. V jeseni l. 1858. in 1859. je bil sedemkrat na Kleku. Dne 3. sept. 1858 je bil 5 ur na najvišjem vrhu in prenočil na Adlersruhe, brez varstva proti neugodnemu vremenu.¹⁶ Skrajna vztrajnost je dičila našega umetnika. L. 1858. je razstavil panoramo v velikosti 15 palcev višine in 160 palcev dolžine (vse štiri skupaj), l. 1860. pa je povečal sliko v razmerju 10 šolnov višine in 10 klafter širine, veliko bolj natančno in umetniško dovršeno naslikal vse vidne globočine. Razmerje gor in daljav je preračunil po uri in kompasu. Panoramo je razstavil dne 16. marca v stanovski dvorani grbov v Celovcu v 4 slikah, kakor l. 1858. Priloženi načrt je razlagal sorazmerje in drugo. Tudi na tej sliki so bili Salmshöhe, Hohenwartscharte, Adlersruhe in prvi vrh

Kleka. Toda prve tri so posnete v drugi luči, z ozirom na čas, ko navadno te točke pasiraš. Ta razstava je trajala samo nekaj tednov. Nato pa je Pernhart potoval s sliko na Dunaj in jo je tudi tam razstavil.¹⁷

L. 1862. je minulo 10 let, odkar se je ustanovila v Celovcu podružnica avstrijskega dunajskega umetnostnega društva. Prva razstava se je otvorila 23. jun. 1852. L. 1862. se je vršila že 19. Letne razstave so bile nepresledne. Na tej razstavi so bile posebno zastopane krajine in genreske slike. Tudi Pernhart je razstavil dve krajini: „Vas na Koroškem“ (N° 33) in stari grad „Frauenstein“ (N° 35). Prva je bila zimska krajina, ki se mu vedno dobro posrečijo. L. 1861. so videli grad Frauenstein v zimski krajini, l. 1862. pa isti grad v lepi mesečni noči. Na sliki je mehko, melanholično razpoloženje.¹⁸

L. 1862. je razstavil svojo panoramo s Kleka tudi v Gradcu. Tednik „Hoch vom Dachstein“ jo je ocenil tudi z zemljepisnega stališča. Cela Koroška, Tirolska, velik del Avstrije, manjši deli Štajerske, Goriška, Gorenja Italija, Švica in Bavarska so na sliki razprostrte. Slika je umetniška ilustracija orografskega zemljevida Alp. Nekateri so pravili, da je P. več videl, kakor se da videti. A ni tako. Delal je z generalštabno karto in z diopтром ter s pravim umetniškim umevanjem. Geograf A. Egger pravi v „Geschichte der Glocknerfahrten“: „In der Geschichte des Glockners und seines Cultus mag P e r n h a r t wohl neben S a l m genannt werden, denn, wenn dieser dem Naturfreunde den Weg hinaufwies, brachte jener den Glockner und seine Herrlichkeit zu uns herab. Keinem Berge der Welt von solcher Höhe ist jemals eine solche Apotheose geworden.“¹⁹ H. pl. Steinfels je l. 1858. sodil o Pernhartu: „Pernhart ist der Alpen- eigentlich Gletschermaler, dem keiner an Wagnis, Beflissenheit und Geschick in diesem Fache gleichkommt.“ Veduta s Kleka je sedaj razstavljena na južnem hodniku II. nadstropja celovškega muzeja. Za orientacijo služi hromolitografija Klekove panorame, ki visi na nasprotni steni, na kateri je konturne skice umetnik sam narisal.²⁰ „Österreichischer Alpenverein“, ki je prej sliko pridobil, je dal izdelati kopije v barvotisku.

Veduta s Kleka je tako zanimala koroške kroge, da druge panorame le mimogrede omenjajo. Bila je pač takrat mojstrsko delo, ki je vzbudilo tudi med geografi in hribolazci splošno zanimanje. Pernhart je izdelal tudi veduto s Hochschwaba, z Dobrača, z Mangarta, s Stola, s Svinjske planine, z Magdalenske gore, z Višarij, s Strmca severno Lipe nad Vrbo (Strmec imenujejo koroški Rigi) in

druge. A tudi veduto s Šmarne gore je naslikal. Za te slike so se posebno zanimali turisti. Turistika se je takrat začela precej razvijati.

Omeniti je album 198 risb s svinčnikom vseh gradov in grajskih razvalin na Koroškem. Ko je živel Pernhart v gostoljubni Morovi hiši v Vetrinju kot učenec Edvarda Mora, je Maks pl. Moro, Edvardov nečak, poznejši ravnatelj Koroškega zgodov. društva, dal po Pernhartu narisati najznamenitejše gradove in grajske razvaline na Koroškem. Ankershofen je poročal o tem centralni komisiji na Dunaj in v sejnem zapisniku z dne 2. oktobra 1855 stoji: „Kein Kronland des Kaiserreiches ist im Verhältnis zu seiner Ausdehnung so reich an Burgen und Schlössern von zum Theile stattlichem und ausgedehntem Umfange, meist in einer durch die Terraingestaltung des Landes pittoresken Lage, als Kärnten... Diese Burgen, welche noch zu Valvasors Zeiten meist wohl erhalten waren, verfallen allmählich, nachdem das Interesse an ihrer Erhaltung geringer und die Kosten derselben größer geworden, dem zerstörenden Einfluße der Zeit. Um wenigstens die Erinnerung an diese sprechenden Zeugen einer thatenreichen Vorzeit zu erhalten, hat ein warmer Vaterlandsfreund, Herr Max Ritter von Moro in Victring, den Beschluß gefaßt und bereits größenteils zur Ausführung gebracht, die interessantesten Burgen und Burgruinen des Landes durch einen tüchtigen Künstler, den Maler Pernhart, abzeichnen zu lassen und sie in ein in seiner Art wahrhaft einziges Album zu vereinigen.“ Že za sejo dne 11. decembra 1855 je poslal Ankershofen album 40 slik, ki mu jih je Moro izročil, da jih pregleda centralna komisija. Moro je dobro plačal slikarja. Sejni zapisnik pravi, „mit nicht unbeträchtlichem Aufwande“. Takrat je Moro že dal narisati več ko 100 gradov in je upal, da bo zbirko izpopolnil na 200. In res je Moro zbral 198 listov, ki so sedaj v posesti kor. zgod. društva v Celovcu.

O teh risbah je sodil Pernhartov sodobnik slikar Prinzhofer (1816—1873) *Carinthia* 1871, str. 126:²¹ „Wenn es an seinen übrigen Bildern überall etwas zu bemäkeln gibt, so kann hier der Kunstfreund mit vollem Entzücken sich der Betrachtung dieser reizenden Bilder hingeben; denn abgesehen von dem historischen Werte derselben hat Pernhart den spröden Bleistift mit einer Eleganz und Präzision, mit einem Geschmacke sich dienstbar gemacht, daß man nicht aufhören kann zu bewundern, bis das letzte der Blätter der müden Hand entglitten ist. — Der Besitzer hat da einen wahren Schatz.“ Sedaj je ta zbirka v sledečem redu katalogizirana: 197 listov, 4 albumi v velikem folio formatu. Album I: Ziljska dolina,

št. 1—16, Gorenja Dravska dolina 17—31, Melska dolina 32—40, dolina rek Malte in Lieser 41—45, beljaška okolica 46—50. Album II: Rož 51—53, okolica Vrbskega jezera 54—62, celovška okolica 63 do 84, trška okolica (Feldkirchen) 82—89 in Glinska dolina 90—100. Album III: Šentvidska okolica 101—118, dolina Motnice 119—130, Krška dolina 131—135, Krappfeld 136—143, dolina Krčice (Gört-schitztal) 144—154. Album IV: Velikovška okolica 155—167, Podjunska dolina 168—177, Labudska dolina 178—193, Spodnja Dravska dolina 194—195 in posamezni predmeti 196—197, namreč Millstatt in Šrotnek pri Kotljah.²²

Leta 1855. so koroški stanovi izročili mladi cesarici Elizabeti album z 31 risbami s svinčnikom, ki jih je izvršil Pernhart. Maks Moro je napisal pojasnilo.²³

Omeniti bi bilo slike-letake, ki so jih „distvingirani krogi“ na Koroškem darovali kot božična darila — figuralne slike v akvarelu, ki jih označuje Aelschker²⁴: „Figurenbilder in Aquarell von köstlichem Humor und gutmütiger Bosheit.“ Od l. 1863.—1868. so izhajali pri Leonu Pernhartovi jeklorezi pod naslovom: „Bilder aus Kärnten“, 4°, 171 str. z opisujočim tekstom domoljubov (Vaterlandsfreunde). Po njegovi smrti je izšlo v knjigotrštvu 5 litografiranih panoram. 1. Panorama der Villacher Alpe (to je Dobrač), Klgft-Leon, ca 1875. Folio/oktav. 2. Panorama des Magdalensberges in Kärnten. Klgft. Leon (1875) Folio/oktav. 3. Panorama des Sternberges²⁵ in Kärnten (ca 1875). Folio/oktav. 4. Panorama vom Dobratsch. Klgft. Leon (1889). Folio/oktav. 5. Panorama vom Luschariberg in Kärnten. Klgft. Leon (1889). Folio/oktav.²⁶

Pernhart je imel mnogo učencev in učenk, izmed katerih je nadkriļjevala Clementine von Rainer vse druge. Po dolgi bolezni je umrl 30. marca 1871 v Celovcu. Imel je raka na želodcu. Kakor je pogumno prenašal vse opasnosti v ledenškem svetu, tako je prenašal pogumno tudi bolečine te bolezni, ki se je pričela že takrat, ko je nekoč hodil na Stol in se je tako obtolkel, da so ga morali operirati. (Prinzhofer, M. P. str. 1.)

Pernhart je bil preprost, skromen mož. Ni si bilo lahko pridobiti njegovo zaupanje, komur pa je zaupal, temu je ostal zvest prijatelj. Umrl je ubog. Svoje slike je prodajal za nizke cene in je večkrat večjo svoto odklonil, rekoč, da slika ni več vredna. Po Koroškem je bil sila popularen. Na zadnji poti ga je spremljalo nekaj sorodnikov v kmetski obleki in skoraj vsa celovška elita. (Prinzhofer, str. 13.) V bolezni mu je požrtvovalno stregla sestra, ki je bila Koprivnica v Brankovci v tinjski fari. Poklicala je tudi duhovnika-ka-

pucina k smrtni postelji. Sestri se je poznalo, da je cela rodbina nadarjena. Po možu se je pisala Reš. Možev brat je bil misijonar v Severni Ameriki. Edini sin sestre Koprivnice je bil idealist. Bil je tih, upadlih lic, na gosli se je izučil kot samouk, godel je v celovškem gledališču in umrl na sušici. En Pernhartov brat je bil na Dunaju sobni slikar.²⁷

Umetnikovo truplo počiva na pokopališču v Šent Rupertu pri Celovcu. Na nagrobnem kamnu so označene konture Kleka, s katerim se je krajinar proslavil v širnem svetu.²⁸

Takoj drugo leto po smrti, l. 1872., so priredili v I. nadstropju celovške realke razstavo Pernhartovih slik. Izšel je tudi tiskan katalog: Katalog der Ausstellung Pernhart'scher Gemälde und Panoramen im I. Stockwerke der Realschule, Bahnhofstrasse in Klgtf. Klgtf. Leon, (1872). 8. S. Razstava je obsegala 171 slik. Ker je dragocen dokument za nadaljna raziskovanja, naj sledi ponatis kataloga:

1. Klagenfurt. Ansicht vom Predigerstuhl. Besitzer Fürstbischof v. Gurk.
2. Wörthersee mit Schrotthurm und Loretto. Bes. Fabr. Haus L. Rainer.
3. Das Innere der Ruine von Friesach. (Petersberg). Bes. Dr. Fried. von Knappitsch.
4. Studie. Bes. Dr. Aug. Krassnigg.
5. Rundschau vom Magdalensberge. 4 Bilder. Bes. Fürstbischof von Gurk.
6. Partie aus dem Jauntale. Bes. Baron Carl von Spinette.
7. Umgebung von Eisenkappel mit der Gruppe der Steiner Alpen. Bes. Dr. Josef Gobanz.
8. Der Leuchtturm von Triest. Bes. Baron Paul von Herbert.
9. Stadt St. Veit a. d. Glan. Bes. Dr. Josef Gobanz.
10. Kronau im Savethale. Bes. Josef Ohrfandl.
11. Maria Wörth — Winterlandschaft. Bes. Baron Carl von Spinette.
12. Maria Wörth. Bes. Dr. Johann Edler von Vest.
13. Mondlandschaft. Bes. Dr. Johann Edler von Vest.
14. Das Rosenthal. Bes. Josefine von Fladung.
15. Gewerkschaft Freudenberg. Bes. Nohtburga Gräfin v. Egger.
16. Schrotthurm am Wörthersee. Bes. Fabrikshaus I. Rainer.
17. Moosburg. Bes. Excellenz Graf Anton v. Goess.
18. Ebenthal. Dtto.
19. Partie vom Wörthersee. Bes. Baron Carl v. Spinette.
20. Partie vom Wörthersee. Bes. Dr. Joh. Ritter v. Burger.
21. Maria Loretto. Bes. Kärnt. Geschichts-Verein.
22. Maria Rain. Bleistiftzeichnung. Bes. Dr. Alois Hussa.
23. Fuchs. Bes. Dr. Fr. v. Knappitsch.
24. Heiligenblut. Bes. Ed. Löffler.
25. Das Rosental. Bes. Dr. Alois Hussa.
26. Seestück. Bes. Dr. Joh. Edler von Vest.
27. Triglav. Bes. Baron Albert v. Dickmann.
28. Seelandschaft. Bes. Dr. J. Ritter v. Burger.
29. Villacher Alpe. 2 Bilder. Bes. Eduard Rauscher.
30. Osterwitz. Bes. Dr. Friedrich von Knappitsch.
31. Monte Canino. Bes. Albert Baron von Dickmann.
32. Zirbensee. Bes. Dr. Fr. v. Knappitsch.
33. Mangart. Bes. A. Klinzer.
34. Maria Wörth. Bes. Joh. Leopold.
35. Olsa Thor in Friesach. Bes. Dr. Friedrich v. Knappitsch.
36. Triglav-Spitze. Bes. Baron Albert v. Dickmann.
37. Wörthersee mit Schrotthurm. Bes. Dr. Fried. v. Knappitsch.
38. Maria Rain. Bes. Dr. Alois Hussa.
39. Raibler See. Bes. Alfred Hohenia.
40. Mangert. Bes. Baron Albert v. Dickmann.
41. Canal Grande. Venedig. Bes. Caroline v. Rainer.
42. Das X. Thor von Hoch-Osterwitz. Bes. Dr. A. Krassnigg.
43. Bergstudie. Bes. Baron Paul von Herbert.
44. Alpen-Partie. Bes. Dr. Joh. Edler von Vest.
45. Winterlandschaft. Bes. Kärntner Geschichts-Verein.

46. Partie bei Pörtschach. Bes. Ed. Löffler. 47. Winterlandschaft. Bes. Ed. Löffler. 48. Die sieben Hügel. Bes. A. Klinzer. 49. Mangert. Bes. Dr. A. Krassnigg. 50. Olsa - Thor in Friesach. Bes. Kärntner Geschichtsverein. 51. Rundschau vom Schöckl. 2 Bilder. Bes. Dr. J. Gobanz. 52. Glockner Panorama. Bes. Die beiden Museen Kärntens. 53. Großglockner. Bes. Ritter von Burger. 54. 4 Glockner-Bilder. Bes. Landschaft Kärnten. 55. Pasterzen-Kees. Bes. Baron Carl von Spinette. 56. Partie am Chiemsee. Winterlandschaft. Bes. Max Ritter v. Moro. 57. Jagdlandschaft in der Lölling. Bes. Ant. von Ehrfeld. 58. Partie am Raibler-See mit Mangert. Bes. Otto Jansekowitsch. 59. Ehrnegg. Bes. Nothb. Gräfin von Egger. 60. Maria Saal. Bes. Josefine von Fladung. 61. Teich am Kreuzberge. Bes. Peter Rosmann. 62. Studie. Bes. Fabrikshaus I. Rainer. 63. Freienthurn. Bes. Karoline von Rainer. 64. Landschaft. Bes. Leop. Ritter von Moro. 65. Feistritz im Rosentale. Bes. Nothb. Gräfin von Egger. 66. Freudenberg. Schloß. Dtto. 67. Griffen. Dtto. 68. Tallenstein. Dtto. 69. Wolfsberg. Bes. Baron Paul von Herbert. 70. Harlouz. Bes. Johann Leopold. 71. Kirchbüchl. Bes. Baron Paul v. Herbert. 72. Gebirgs Landschaft. Bes. Caroline v. Rainer. 73. Hund. Bes. Dr. Joh. Ritter v. Burger. 74. Schmiede. Bes. Karoline v. Rainer. 75. Studie. Pernhart's letzte Arbeit. Bes. E. Löffler. 76. Studie. Bes. Fabrikshaus I. Rainer. 77. Terrasse in Freienthurn. Bes. Karoline v. Rainer. 78. Mondlandschaft. Bes. Karoline v. Rainer. 79. Lippizbach. Bes. Nothb. Gräfin von Egger. 80. Otmanach. Bes. Sekretär Rudolf. 81. Schwarzenbach. Bes. E. Löffler. 82. Landskron. Bes. A. Klinzer. 83. Freienthurn. Bes. Aug. Ritter von Rainer. 84. Studie. Bes. A. Klinzer. 85. Veldes. Bes. Josefine von Fladung. 86. Parthie am Wörthersee. Bes. Dr. J. Ritter v. Burger. 87. Friesach. Bes. Josefine von Fladung. 88. Winterlandschaft. Bes. Fabrikshaus I. Rainer. 89. Schlittschuläufer. Bes. Johann Leopold. 90. Am Felde. Bes. Karoline v. Rainer. 91. Prevali. Bes. A. Klinzer. 92. Studie. Für 60 fl. verkäuflich. 93. Partie aus dem Maltathale. Bes. Mich. Rothauer. 94. Partie aus dem Bärenthale. Bes. A. Klinzer. 95. Prediel mit Mangert. Bes. A. Klinzer. 96. Fleiss mit dem Glockner. Bes. Ed. Löffler. 97. Frauenstein. Bes. Dr. Viktor Ritter von Rainer. 98. Grüner See bei Tragöss. Bes. Josefine v. Fladung. 99. Rundschau von Sternberg. 3 Bilder. Bes. Mich. Rothauer. 100. Hirtenknabe. Bes. Dr. Alois Hussa. 101. Getreideeinfuhr. Bes. Anton von Ehrfeld. 102. Bäuerin. Bes. Karoline von Rainer. 103. Olsa - Thor in Friesach. Bes. A. Klinzer. 104. Partie von der Saualpe. Bes. Dr. Eduard Hermann. 105. Waidmannsdorf. Bes. A. Klinzer. 106. Partie aus dem Bärenthale. Bes. Ed. Löffler. 107. Die Nadel im Santhal. Bes. Aug. Ritter v. Rainer. 108. Schaaferg. Bes. Dr. Ed. Hermann.²⁹ 109. Anerhahn. Bes. Alb. Baron Dickmann. 110. Wörthersee bei Velden. Bes. Josefine von Fladung. 111. Raibler See. Bes. Mich. Rothauer. 112. Rundschau von der Saualpe. 4 Bilder. Bes. Alb. Baron Dickmann. 113. Aussicht von der Villacher Alpe. 2 Bilder. Bes. Romuald Holenia. 114. Landschaft mit Birke. August Ritter v. Rainer. 115. Schrotthurn in Mies. Dtto. 116. Der Glockner von Kals. Bes. Dr. Viktor Ritter v. Rainer. 117. Mangert. Bes. Mich. Rothauer. 118. St. Marein mit der Choralpe. Bes. Fürstbischof von Gurk. 119. Gebirgslandschaft. Bes. A. Klinzer. 120. Rehbock. Bes. Alb. Baron Dickmann. 121. Fuchs. Dtto. 122. Terglou Gruppe. Bes. Mich. Rothauer. 123. Velden. Bes. E. Löffler. 124. St. Marein mit der Saualpe. Bes. Fürstbischof von Gurk. 125. Hl. Blut mit dem Grossglockner. Bes. Joh. Wissiak. 126. Glanegg. Bes. A. Klinzer. 127. Thor von Hoch-Osterwitz. Bes. Johann Wissiak. 128. Landschaft mit Wasserfall. Bes. Leop. Ritter von Moro. 129. Winterlandschaft. Bes. Dr.

Joh. von Vest. 130. Loretto am Wörthersee. Bes. Max. Ritter von Moro. 131. Hoch-Osterwitz. Bes. Johann Wissiak. 132. Rehbock. Bes. Anton von Ehrfeld. 133. Fuchs. Dtto. 134. Aussicht vom Predigerstul. Bes. Johann Wissiak. 135. Frauenstein. Winterlandschaft. Dtto. 136. Aussicht von Klagenfurt. Südseite. Dtto. 137. Fischerhütte beim Maiernigg. Bes. I. F. Sittenberger. 138. Partie im Bärenthale. Bes. I. F. Sittenberger. 139. Votiv Tafel. Fürstenplatz. Bes. Ant. v. Ehrfeld. 140. Votiv Tafel. Ein Vater mit 3 Knaben. Dtto. 141. Votiv Tafel. „Der Weltritt“. Bes. Anto von Ehrfeld. 142. Dtto. „Stute Fliece“. Dtto 143. „Reiterunfall“. Dtto. 144. Jaukenberg ob Dellach im Gaital. (Bleistiftzeichnung). Bes. Anton Maier in Ehrenhausen. 145. Reiskofel (Bleistiftzeichnung). Dtto. 146. Plöcken. Dtto. 147. Goldenstein. Dtto. 148. Stadt St. Veit. Bes. Hub. Ritter von Rainer. 149. Malthal. Dtto. 150. Studie. Dtto. 151. Aus Oberkärnten. Dtto. 152. Studie. Dtto. 153. Maria Wörth. Dtto. 154. Schloss Greifenburg in Drauthal. Bes. Heinr. Fürst von Rosenberg. 155. Schloss Keutschach. Dtto. 156. Schloss Feyersberg. Dtto. 157. St. Filippen bei Sonnegg. Bes. Heinr. Fürst v. Rosenberg. 158. Schloss Welzenegg. Dtto. 159. Schloss Höhenbergen. Dtto. 160. Schloss Grafenstein. Dtto. 161. Ruine Sonnegg. Bes. Heinr. Fürst von Rosenberg. 162. Ruine Finkenstein. Dtto. 163. Schloss Stein in Oberkärnten. Dtto. 164. Schloss Stein in Unterkärnten. Dtto. 165. Freienthurn. Bes. Hubert Ritter von Rainer. 166. Studie. Dtto. 167. Kirchgang in Ma Weidisch. Bes. Heinr. Fürst von Rosenberg. 168. Winterlandschaft. Dtto. 169. Maria Loretto. Dtto. 170. Völkermarkt. Bes. Bezirkshauptmann Kronig. 171. Schmiede. Bes. Gantschnigg in Ottmanach.

Razen Klekove vedute, ki obsega celo steno južnega hodnika celovškega muzeja, hrani ta še 10 drugih Pernhartovih slik. Razstavljene so v dvorani VI. (dvorana Marije Terezije). 1. Št. 66.: Panorama z Višarij. Oljnata slika v treh delih. 2. Hirt. Nočna krajina, št. 76. 3. Že omenjena slika: Das Olsa Tor in Friesach, št. 77. 4. Zimska krajina, št. 78. 5. Vrbsko jezero in Gorica (Loretto), št. 79. 6. Zgornje Belopeško jezero z Mangartom v večerni razsvetljavi, št. 80. 7. Triglav, št. 81. 8. Der Hochnarr v Visokih Turah, št. 82. 9. Črna stena ob Vrbskem jezeru, št. 84. 10. Graščina Portendorf, št. 85. (Führer durch das Museum... 8. A. Klgt. 1909, str. 58—59). Težko, da bi kak Pernhartov biograf dosegel v naštevanju njegovih del popolnost, razen, če bi se poslužil seznama njegovih slik, ki ga je umetnik sam napisal. (Prinzhofer, str. 13.) Naslikal je okoli 1200 oljnatih slik in razen oljnatih študij je ostalo v ostalini še 65 risarskih knjig, delo 30 let. Najvažnejše pa našteva Prinzhofer (str. 12), ki jih tudi mi omenjamo. Deloma so bile omenjene že v seznamu razstave v celovski realki: Zimska pokrajina (v posesti avstr. cesarja Fr. Jožefa), Sveta kri s Klekom (cesarica Elizabeta), Brežka vrata (= Olsa Thor, histor. društvo v Celovcu), Večerna zarja (Mallitsch v Ljubljani), Mangartsko jezero z neurjem (Baron Codelli), Ljubeljska dolina (Mühlbacher), Doževa palača (Holenia), Reinecke Fuchs (v. Ehrfeld), mnogo Klekovih slik, Frauenstein, mesečna kra-

jina (v. Rainer), Labudska dolina (škof Wiery), Kočna (Gobanz), Waldherberge (Rothauer), poginuli jelen v naravni velikosti (B. Dickmann), Zimska krajina, prepeličar (B. Herbert). Izmed panoram: Dobrač (Mühlbacher, Holenia), Mangart, Svinja in balkon Althofen (baron Dickmann, ki je imel 60 Pernhartovih slik), Reichenstein (Peintinger), Stol (škof Vidmar), Triglav (ljubljski muzej), Magdalenska gora (škof Wiery), v celem 26 panoram, med temi 6 nedovršenih. Zadnje delo je bila nedovršena panorama s Schöcklna pri Gradcu. Pod seznamom slik stoji: „1871 febr. Krank biß —. 91 Besteigungen zusammen 700.000 Fuß Höhe.“

Velika večina Pernhartovih slik je iz Koroške. Koroški graščaki, plemenitaši in bogatini so jih naročali in kupovali. Veliko jih je dalo slikati svoje gradove in krajine ob njih (n. pr. Rosenberg). Vrbsko jezero, ta rajska krajina, nas večkrat sreča. A tudi iz Kranjske je nekaj krajin: št. 10, 33, 36, 40, 49, 58, 85, (95), 117, 122. Triglav, naš gorenjski orjak, nas sreča v katalogu razstave dvakrat, Mangart pa štirikrat. Prinzhofler omenja še Večerno zarjo, ki je bila v Mallitschevi posesti. Pri Maliču v Ljubljani je Pernhart nemara stanoval? Mangartsko jezero z neurjem je imel baron Codelli, Stol škof Vidmar, Triglav ljubljanski muzej.

Naš umetnik je moral imeti s Kranjsko precej ozke zveze. J. Aljaž poroča v Planinskem Vestniku XXIII. l. str. 31: „M. Pernhart. Bil je risar in slikar panoram: s Triglava, s Stola, Šmarne gore itd. Delal in sestavil jih je po naravi.“ Bil je torej večkrat na Kranjskem. „Za orientacijo je dobro, da vzameš s seboj na Triglav njegovo panoramo, ki ima imena vseh vidnih gora in vrhov. Trikrat povečano kopijo Pernhartove panorame sem dal naslikati znotraj Triglavskega stolpa. Deželni muzej ima njegov razgled s Triglava, tudi škof Vidmar ga je imel, zraven pa še panoramo Stola in Šmarne gore. Videl sem jih v škofa Vidmarja palači v Kranju in posredoval sem pri njegovih sestrah, da jih je Hugo Roblek fotografiral in napravil razglednice. Kupec Toman v Trstu, doma v Kamni Gorici, mi je povedal, da je bil Pernhart 32 krat na Malem Triglavu (tudi velikokrat na Velikem), preden je vse narisal; videl je tudi K v a r n e r s k e otoke pri Reki; tako vesten je bil. — S Frischaufom sva se posvetovala in mu napravila v latinskem jeziku spominsko ploščo na Malem Triglavu blizu Sedla na severni strani. . . . Da sedaj nimamo novih slikanih slik gora in panoram, so pač krive mnoge fotografije in razglednice, ki jih poprej niso poznali, in ki so tako poceni.“ Izvemo torej, da je Pernhart Triglav, najvišjo goro na Kranjskem, ravno tako vzljubil kakor najvišjo koroško, Klek. Zveze

s Kranjsko so bile precejšnje. Tudi A. Gaber ima skico za Triglav.³⁰ Govorili so, da je imel škof Vidmar celo galerijo Gorenjske. Tudi Aljaž omenja panorami s Šmarne gore in s Stola. Dekan Koblar mi je sporočil, da je slike kupila kranjska hranilnica. In ravnatelj dr. Schoepl, Vrhovo pri Šent Jerneju, je s posredovanjem kolege A. Turka sporočil: „Die Pernhart'schen Bilder (8 Stücke, Oel auf Leinwand) hat die Krainische Sparkasse vor ungefähr 20 Jahren vom Nachlasse des Fürstbischofs Vidmar um — wenn ich mich nicht irre — 4000 K gekauft. Den Fruchtgenuß des Nachlasses hatte die Wirtschafterin des Verstorbenen, nach deren Tode das Vermögen zur Errichtung eines Studentenkonviktes oder dgl. in Krainburg verwendet werden sollte. Der damalige Direktor des Krainburger Gymnasiums machte die krainische Sparkasse auf diese Bilder aufmerksam und ersuchte sie, selbe anzukaufen, da sich kaum ein anderer Reflektant finden dürfte.

4 Bilder, ungefähr 150×70 cm, stellen das Panorama vom Stol, 4 Bilder ungefähr 120×60 , das Panorama vom Großgallenberg (Šmarna gora) dar. Die Maße der Bilder gebe ich nach der Erinnerung. Genaue Daten können selbstverständlich bei der Sparkasse eingeholt werden, die die Bilder besitzt. Das Panorama vom Stol hängt in der Kanzlei des Direktors, das zweite im Sitzungszimmer.“

Panorama Šmarne gore je slikana po običajnem Pernhartovem načinu z razgledom na vse 4 strani. Prva slika predstavlja razgled s Šmarne gore na jugovzhod, druga na Savo (z mostom) na jugozahod, tretja na Triglav, četrta na Kamniške Alpe. Na vseh je osredje temno, osredje (ravnina) topla (rumena), ozadje svetlo. Alpe so žareče, podnožje v sivem tonu. Tehnika je skrbna in povsod enaka.

V ravnateljevi sobi pa so še 4 slike, ki predstavljajo razgled s Stola na vse štiri strani. Na eni je Bled, na drugi dve jezeri (Belopeški?) V last hranilnice so baje prišle 1905 ali 1907.³¹ Dr. Schoepl trdi pred približno 20. leti — torej okoli 1903. A to niso edine Pernhartove slike, ki se sedaj nahajajo v kranjski Sloveniji.

Dr. Janko Brejc je vzel s svojega posestva Grieserhofa pri Brežah dve Pernhartovi pokrajini s seboj v Ljubljano, dve manjši pa je pustil kupcu. Prva nudi pogled z Mangarta v Soško dolino in beneško ravan. Na levi je Krn, na desni Kanjavec, v ozadju se dviga gorovje (Dolomiti?). Druga predstavlja Triglav s severa. V ozadju je Krn, spredaj gore nad Triglavom in pogled v Savsko dolino. Na Grieserhofu sta ostali dve sliki, Predil in Mangart v manjši

obliki. Prvi dve sta bili lani razstavljeni na zgodovinski umetnostni razstavi v Ljubljani. Pri antikvarjih se semtertja še dobi kak Pernhart. A. Raunecker v Celovcu je v antikvaričnem katalogu 1914 (hranil ga je dr. Glonar) naznanil, da ima na prodaj: 1. št. 1551, str. 58: Pernhart M., Ansicht von Alt. Klagenfurt. Orig. — Oelgemälde. 31×22 . In Goldrahme ... 100.—. 2. 1551 a — Bleiberg vor dem Bergsturz mit Wodley- u. Holenia Haus. Oelgemälde 31×25 . In Goldrahme 100.—. 3. 1552. Seepartie Original Ölgemälde auf Blech gemalt 26×33 ... 100.—. 4. 1553. Panorama v. Grossglockner 48 c. h., 25 cm br. Farbendruck. Rechts fehlt ein Stück von 60 c. Auf Lein. aufgez ... 20.—.

Razumljivo je, da ob velikem številu nimajo vse Pernhartove slike enake vrednosti. Slaba stran njegovih slik sta zrak in ospredje. Sence ospredja so večkrat pretežke, niso prozorne. Čeravno je zrak znal dobro slikati, kar kaže več slik, se je vendar premalo vglobil v njegov študij. Če je visela včasih ta ali ona Pernhartova slika na razstavi zraven znanih mojstrov, se je zdela diletantska. Toda vsak umetnik ima slabe in dobre strani, te pa so pri Pernhartu prevladovali. Prinzhofer pravi o teh str. 5: „Wessen Blick haben nicht seine virtuos gemalten Felsen mit ihren Zerklüftungen, mit ihren bläulichen Schlagschatten erfreut? Das ruhige, durchsichtige Wasser, das Eis mit seinen Sprüngen und seinem verdorrten Schilfe, und vor allem seine schneeumglänzten Kuppen und Gletscher — er war ja der Alpen- und Gletschermaler par excellence — zeigen von tiefem Verständnisse und einem glücklichen Farbensinne. Seine Technik, wo weniger Kraft und Körper erforderlich, ist tadellos; oft meisterhaft behandelt ist seine Architektur, seine Staffage weist auf ernste Studien auch in diesem Fache und ist voll Humor und Charakteristik. Pernhart hatte einen viel zu feinen beobachtenden Sinn, als daß er über seine Mängel im Unklaren geblieben wäre, trotzdem er im Lande förmlich verhätschelt wurde. Wenn er auch keine Lust hatte, seine Behäbigkeit im Vaterlande durch die Plackereien der Konkurrenz und der Kritik vergällen zu lassen, so sah er doch seine Unzulänglichkeit ein, diese auszuhalten; nur so möchte ich es mir erklären, daß er in der glücklichsten Periode seines Schaffens einen Weg betrat, den kein wahrer Künstler geht: er wurde Panoramamalerei, auf diesem Felde aber eine Spezialität, vielleicht ohne Rivalen. Eines hat er dadurch erreicht, er entzog der Kritik den eigentlichen Maßstab der Beurteilung“, str. 5—6. V zadnjih letih je Pernhart s posebno ljubeznijo slikal mrtvo divjačino, kjer je pokazal veliko virtuoznost in okusno razvrstitev. Tudi žive živali, ki jih je

slikal, kažejo razumevanje in dar opazovanja; saj je bil tudi sam vnet lovec. (Prinzhofer str. 11).

Poročilo o lanski zgodovinski razstavi slovenskega slikarstva v Ljubljani pravi, da je Pernhart tako obsežno objel naše gorske pokrajinske vedute kot nihče drugi. Pernhart je dal izraza takrat probujenemu zanimanju za lepote naših alpskih pokrajin. (Fr. Stelè, Umetnost in Slovenci. Dom in Svet 1923, str. 243.) Kakor je zgodovinska veda ne samo na Koroškem, ampak tudi drugod stala takrat še močno pod vplivom romantike, tako so dajali tudi slikarji izraza svoji romantični miselnosti in čustvom v slikah. Zato je tudi Pernhart vse koroške gradove, ki so že razpadali, razvaline gradov itd. slikal. Vplivalo pa je tudi takrat probujeno zanimanje za lepote alpskih pokrajin. Turistika se je začela razvijati.

Pernhart je bil sin slovenskih staršev. Vzgojen je bil v Celovcu in v rodbini Moro v Vetrinju pri Celovcu, ki je negovala tudi vetrinjskega komponista Tomaža Koschata.

Umetnik po poklicu, brez srednješolskih ali akademičnih študij, vztrajen turist, je naš Markej (tako bi ga klicala mati), zanesel v svet slavo o svoji domovini. — Z rajnim profesorjem celovške realke Schreyem — kdo ga ni poznal, starosto Slovenskega kluba v Celovcu — sta drugovala pri vinu.

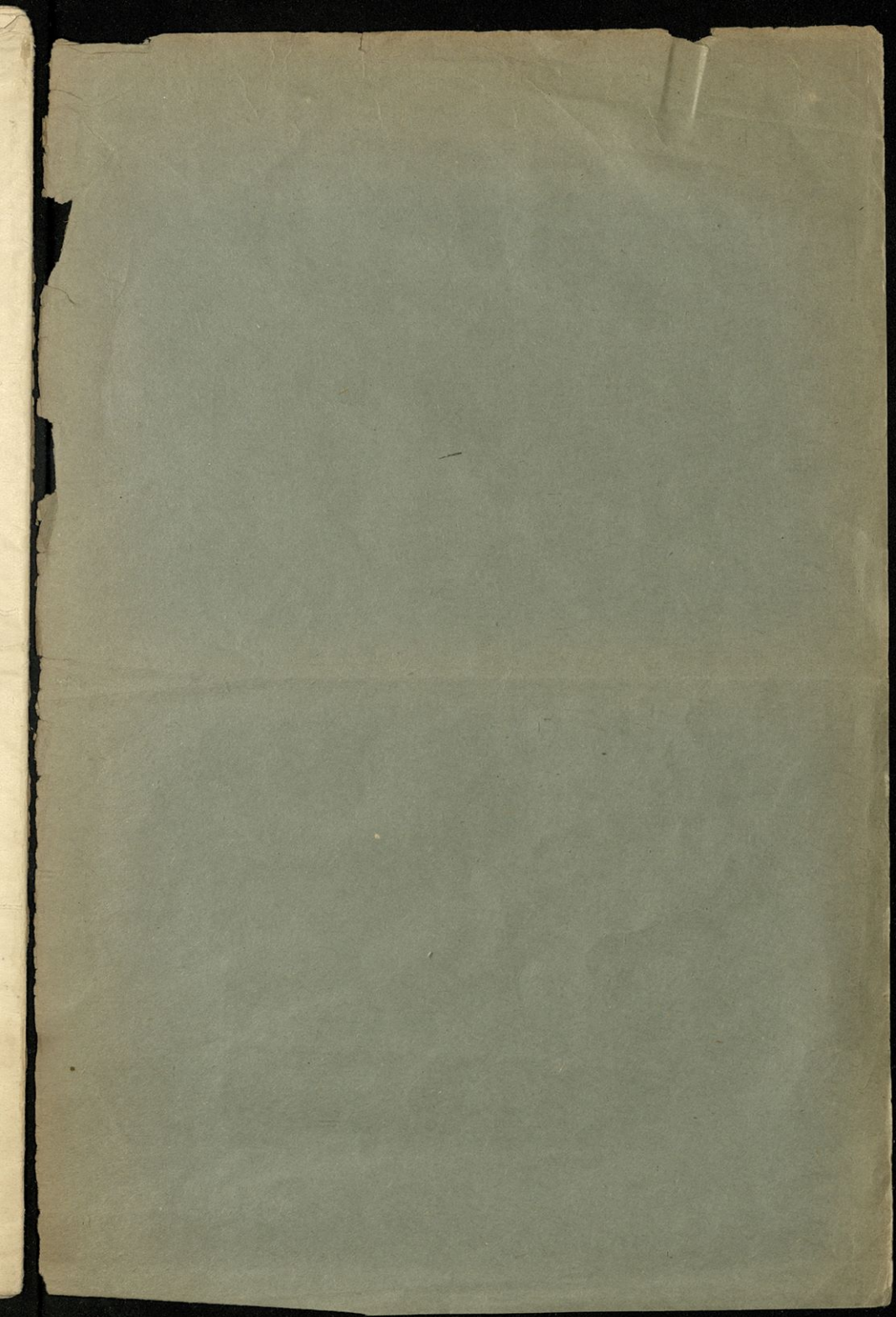
Medlo zasije tudi iz Pernhartove beležnice otroška doba, če zapisuje svoje intimnosti v materini besedi.³²

Na potnem listu, izdanem v Ljubljani, se je Pernhart lastno-ročno podpisal *Pernat*. Carinthia ga je v starejših letnikih pisala *Bernhard*. Začetni b izgovarjajo alpski Nemci kot *p*, zato Pernhart. Pernat pa je nastalo iz Pernhart. Zato bo treba v krstnih knjigah event. iskati Pernharta pod vsemi tremi značicami. Mogoče pa je oblika „Pernat“ tudi izraz slovenstva. Bil je ožji rojak in sodobnik pesnika in pisatelja Blaža Hermeterja (1828—1860), ki se je rodil v Šmarjeti pri Velikovcu. (Mladika, 1923, str. 468—470).

---

¹ Po Hermannu, Handbuch der Geschichte des Herzogthumes Kärnten. Klgt. Leon 1842—60. 3 Bde. III. Bd. 3 H., str. 248—249. — ² Aelschker, Geschichte Kärntens str. 1265. — ³ Hermann, Hdb. III. 3 H. str. 399. Daljši življenjepis o Lušinu je napisal Hermann v Carinthiji 1854. I. št. 62—64. Glej tudi Slomškove životopise izd. Lendovšek ali Drobntince 1855. I. — ⁴ Hermann, str. 250. — ⁵ Geschichte Kärntens von der Urzeit bis zur Gegenwart mit besonderer Rücksicht auf Culturverhältnisse II. Bd. Klgt. 1885. — ⁶ Slika visi na hodniku v II. nadstropju celovškega muzeja in kaže poizkus prve hoje na Klek kardinala Fr. Ks. Salma 19. avgusta 1799. Naslikala sta jo Jos. Hermann in Schaefer von Leonhardshofen.

Predstavlja knezoškofa s spremstvom na potu k Salmovi koči, ki se vidi v ozadju. Primerjaj: Führer durch das Museum des Geschichtsvereines für Kärnten etc. Klgft. 1909, 10. — ⁷ Aelschker II. Bd., str. 1266. — ⁸ Biographisches Lexicon pod Pernhart. — ⁹ Ibid. — ¹⁰ Wurzbach citira Klagenfurter Zeitung 1855, No 125 Feuilleton. — ¹¹ M. 12. Ausstellung von Kunstgemälden durch den österreichischen Kunstverein. Carinthia 1857, str. 119. — ¹² L. 1857. str. 162 — ¹³ Št. 41. Carinthia je izšla 10. okt. — ¹⁴ Olševo piše S. M. Mayer: „Oshova“. Na koroških zemljevidih stoji „Uschowa“. To je Olševa. Olša = jelša. — ¹⁵ S. M. Mayer: M. Pernharts Glockner-Bilder. Carinthia, 1858. No 20. Str. 77—79. Razgled s Kleka je med drugimi opisal Dr. Stur v „Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt 1855. VI. Jg. No 4, Carinthia 1860, str. 45, kjer je razprava ponatisnjena. — ¹⁶ Pot je opisana v Carinthiji 1858, No 38. — ¹⁷ M. (= Mayer): M. Pernharts Panorama vom Großglockner. Car. 1860. Str. 47. — ¹⁸ „Kunstgemälde Ausstellung in Klagenfurt.“ Carinthia 1862. Str. 110 in 111. — ¹⁹ Carinthia 1862, str. 127 in 128 od 9. avgusta. — ²⁰ Glej: Führer durch das Museum... str. 11. — ²¹ Citira Jaksch v Car. 1899, str. 92: „Marcus Pernharts Ansichten der Burgen und Schlösser Kärntens gesammelt von Max von Moro. Glej tudi posebni odtis 1871 (Prinzhofer). — ²² Ibid. — ²³ A. v Jaksch: Max Ritter von Moro †. Car. I. 1899, str. 99—101. — ²⁴ Aelschker II. Bd., str. 1433. — ²⁵ Strmec pri Lipi nad Vrbo. — ²⁶ Bibliographie der im Herzogtume Kärnten bis 1910 erschienenen Drucksorten von Dr. Theodor Strastil. Klgft. Ferd. v. Kleinmayr. 1912. — ²⁷ Poročilo prof. Iv. Hutterja, ki je bil od l. 1876.—1879. kaplan v Tinjah. — ²⁸ Aelschker II., str. 1431—1433 — ²⁹ Schaaßberg bo Olševa, kakor so Nemci napačno prekrstili to goro, meneč, da je Ovčeva. V ljudski šoli v Guštanju nam je učiteljica tudi razlagala: Uschowa, das ist Schaaßberg. — ³⁰ Poročilo dr. Fr. Stelëta. — ³¹ Poročilo prof. Fr. Suherja v Ljubljani. — ³² Arhiv kor. zgod. društva hrani Pernhartov notes. — Nisem napisal strokovne ocene, to bodo storili naši umetnostni zgodovinarji. Zbral sem samo gradivo, ki mi je bilo v Ptujtu dostopno. Raziskati je treba pred vsem še Pernhartovo razmerje do Kranjske. Slovenski dnevnik izza njegovega delovanja bodo morda to stran pojasnili. Strokovnjaki bodo pa ocenili Pernharta krajinarja. Poiskati bo tudi Vidmarjevo korespondenco, če ni že uničena. Slov. planinsko društvo pa naj bi izdalo kako Pernhartovo panoramo in opisalo njegove gorske ture!

UNIVERZITETNA KNJIŽNICA MARIBOR

II 245/2

C00125 *

000508926

ZA ČITALNICO